

11.Sınıf Tarih Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri Konu Anlatımı

Avrupa'da Sanayi Devrimi

Tarihte olaylar neden sonuç ilişkisi içerisinde meydana gelir. Avrupa'da XV. ve XVI. yüzyıllarda meydana gelen Coğrafya Keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri; XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa'da ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, bilimsel, sanatsal, dinsel ve düşünce alanlarında önemli değişim ve gelişmelere ortam hazırlamıştır.

Skolastik düşünce: Orta Çağ Avrupası'nın dinsel kaynaklı dogmatik düşünce anlayışıdır. Bu düşünce tarzına göre kilisenin öğretileri mutlak doğrudur ve değiştirilemez. Deney ve gözlem yasaktır. Bu düşünce Avrupa'da bilim ve düşünce hayatının gelişmesini engellemiştir.

Aydınlanma: Aklın, bilimin ve özgür düşüncenin önündeki engelleri kaldıran düşünce şekline "Aydınlanma" denir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda felsefe ve bilim alanındaki gelişmeler, Avrupa'nın "Aydınlanma Çağı"na girmesine ortam hazırlamıştır.

Aydınlanmanı düşünürler, insan ile ilgili ne varsa; doğa, insan, akıl, din, Tanrı, bilim gibi kavramları akıl, deney ve gözlem yoluyla yeniden tanımlama yoluna gittiler. Felsefelerini "insanın kendi aklını kullanmaya başlaması" olarak tanımlayan Aydınlanmacı düşünürler; akıllarıyla kavrayamadıkları, deney ve gözlem yoluyla ispat edemedikleri bilgileri reddetme yoluna gittiler. Bununla birlikte Aydınlanmacı düşünürler arasında her konuda düşünce birliği sağlanamamıştır. Bazı Aydınlanmacı düşünürler Hristiyanlık öğretilerine bağlı kalırken, bazıları da evrendeki her şeyin maddeye dayalı olduğunu savunan materyalizmi benimsemişlerdir.

Aydınlanmacı düşünürler,

- Akıl, deney ve gözlemi ön plana çıkararak Avrupa'da bilim ve teknolojik gelişmelerin önünü açtılar. Fizik, kimya, astronomi ve tıp gibi birçok alanda buluşlar gerçekleştirilerek insanın hayatını kolaylaştıran gelişmelere katkıda bulundular.
- XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa'nın eşitsizlik üzerine kurulu toplumsal yapısını mutlakiyet anlayışına dayalı siyasi hayatını yazılarıyla eleştirdiler. Aydınlanmanı düşünürlerin yazıları halkın toplumsal ve siyasi konularda bilinçlenmesine ve Avrupa'da ihtilallerin çıkmasına neden oldu.

Avrupa'daki siyasal hareketlenmeler sonucunda mutlakiyet yönetimleri yıkıldı, meşrutiyet ve demokrasiye dayalı yönetim biçimleri ortaya çıktı. Kilisenin devlet ve toplum üzerindeki etkisi zayıflayarak yönetimde din ve vicdan özgürlüğünü sağlamayı amaçlayan laiklik anlayışı gelişti. Aydınlanmacı düşünürlerin yazılarıyla yaygınlaştırdığı özgürlükçü düşünceler Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda ve Fransız İhtilali'nin çıkışında etkili oldu.

Akılcı ve Aydınlanmacı düşünürlerin etkisiyle Avrupa'da bilimsel, siyasal ve toplumsal alanda görülen değişim, ekonomik gelişmeleri de etkilemiştir. Bilimsel alandaki gelişmeler, kol gücüne dayalı üretimden makine gücüne dayalı üretim biçimine geçilmesine ortam hazırlamıştır. Sanayi İnkılabı adı verilen üretim alanındaki değişim, Avrupa'da işçi sınıfı ve işçi hakları kavramlarının ortaya çıkmasına neden oldu. İşçi ve işveren sınıflarının çıkar çatışmalarına çözüm amaçlı olarak kapitalizm, liberalizm, sosyalizm ve komünizm gibi ekonomik ve siyasal akımlar ortaya çıktı.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan düşünce akımları günümüz düşünce dünyasında da etkisini büyük ölçüde devam ettirmektedir.

Kapitalizm: Bu sistemde devletin ekonomiye müdahalesi yoktur. Ülkede ekonomik faaliyetler serbesttir.

Komünizm: Sanayi Devrimi'nden sonra işçi sınıfının sömürülmesine karşı çıkan bir akımdır. Komünizmde; özel mülkiyet yoktur, tek parti ve siyasal görüş vardır, her şey halk adına devletin denetiminde olup katı bir devletçilik anlayışı vardır.

Liberalizm: Kişi özgürlüklerinin her alanda mümkün olduğu ölçüde az sınırlanması.

Sosyalizm: Aydınlanmanın, Fransız Devrimi'nin liberal ve eşitlikçi ideallerinin ve endüstrileşme sürecinin ürünü olup, sömüren sınıf ya da sınıfları taskye ederek, insanın insan tarafından istismar edilmesinin önüne geçmeyi, toplum da bireyler arasında karşılıklı bir iş birliği ve yardımlaşmayı kurmayı amaçlayan ve üretim araçlarının ortak mülkiyetiyle belirlenen toplumsal sistem.

AVRUPA'DA SANAYİ İNKILABI

Yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin yapılmasıyla her türlü üretim faaliyetinde insan gücünün yerini makine gücünün almasına Sanayi İnkılabı denir. Sanayi İnkılabı, XVIII. yüzyılda İngiltere'de başlamıştır. Sanayileşmenin temel ham maddeleri olan taş kömürü ve demirin özellikle İngiltere ve Avrupa kıtasında bol miktarda bulunması sanayileşmeyi kolaylaştırmıştır.

Sanayi İnkılabının İngiltere'de ortaya çıkmasında,

- Araştırma ve özgür düşünce ortamının
- olması Yönetimde merkezi otoriteyi benimsemesi
- Sanayileşmenin temel ham maddeleri demir ve kömür gibi madenlerin ülkede bol miktarda bulunması
- Sahip olduğu sömürgeler nedeniyle, ham madde ve pazar imkanlarının geniş olması

etkili olmuştur.

Avrupa'da Sanayi İnkılabının başlamasında,

- Rönesans hareketinin bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri hızlandırması
- XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Aydınlanmacı düşüncenin etkisiyle bilimsel araştırmalarda akıl, deney ve gözleme ağırlık verilmesi
- Bilim alanında gerçekleştirilen buluşların alet yapımıyla teknolojiye dönüştürülmesi

gelişmeleri etkili olmuştur.

Sanayi İnkılabı örgü ve iplik makinesinin yapılmasıyla dokuma üretiminde yaşandı. XVII. yüzyılın başlarında hava ve su buharı arasındaki farkın keşfedilmesiyle yoğunlaştırma mekanizması tanımlandı. XVII. yüzyılın son çeyreğinde ise barutun yakılması ile elde edilen gazların genişlemesinden yararlanılarak makine sisteminde önemli bir aşama kaydedilmiş oldu.

XVII. yüzyılın sonunda Denis Papin birçok deneme sonunda ilk buhar makinesini yapmayı başardı ve bu makine İngiltere'de gemileri hareket ettirmek için kullanıldı. James Watt'ın ateşli pompa sistemini bulması makineleşmeyi hızlandırmıştır.

Sanayi İnkılabının Sonuçları

- Sanayi İnkılabı, XIX. yüzyılda dünya dengelerini etkilemeye başlamış, sanayileşen Avrupa devletleri dünya politikasında ağırlık kazanmıştır.
- Demir yolları kurulmuş ve buharlı gemilerle ulaşım sistemi gelişmiştir.
- Avrupalılar büyük sermayeli şirketler kurarak bankacılık sistemini geliştirmişlerdir.
- Sanayileşme tarımsal üretimin artmasına ve tarımda çalışan iş gücü fazlasının fabrikalara kaymasına neden olmuştur.
- Ekonomide tarımsal üretimin yerini sanayinin alması iç göçe neden olmuş ve şehirlerin nüfusu artmıştır. İşçi sınıfı ve işçi hakları kavramları ortaya çıkmış, Avrupa'da işçi haklarına yönelik iç karışıklıklar yaşanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Avrupa'da işçi haklarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
- Sanayi İnkılabı, Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş, Osmanlı Devleti'yle Avrupa devletleri arasındaki güç dengesi Osmanlılar aleyhine bozulmuştur.

Sanayi İnkılabının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- İngiltere'nin fabrikalarda işlediği dokumaların Osmanlı pazarlarına girmesi, onlarla rekabet edemeyen
- Osmanlı dokuma tezgâhlarının kapanmasına yol açtı. Bu durum işsizliğin artmasına neden oldu.

- Osmanlı Devleti, 18. yüzyılda siyasi baskısını hissettiği Batılı devletlerin XIX. yüzyılda ise ekonomik işgaline uğradı.
- Osmanlı Devleti'yle Avrupa devletleri arasındaki güç dengesi Osmanlılar aleyhine bozuldu. Osmanlı Devleti'nin ekonomik alanda Avrupa'ya bağılılığı arttı.
- Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin zayıf durumundan yararlanarak ticari ayrıcalıklar elde ettiler ve Osmanlı topraklarını açık pazar olarak kullanmaya başladılar.

Avrupa'da Sömürgeciliğin Gelişimi

Sömürgecilik: Büyük devletlerin, gelişmemiş ülkeleri ve milletleri siyasi ve ekonomik olarak himayelerine almaları ile bu bölgelerin yer altı, yer üstü kaynaklarını istedikleri gibi kullanmalarına "sömürgecilik" denir.

Avrupa devletleri, Coğrafik Keşiflerden sonra Uzak Doğu'nun zenginliklerini ülkelere taşıyarak sömürge kurdular. Sanayi İnkılabı, XIX. yüzyılda Avrupa'da ham madde, pazar ve iş gücü ihtiyacını artırdı. Bu durum, sömürgecilik faaliyetlerinin dünyada yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Sanayi İnkılabı ile ekonomik olarak gelişen Avrupa devletleri, silah sanayilerini geliştirdiler. Avrupalılar savaş gemileri ve makineli tüfekleri sayesinde önemli bir savaş gücüne ulaştılar. Bu güce karşı direnemeyen Afrika'nın birçok ülkesi ve Hindistan Avrupa devletlerinin sömürgesi altına girdiler.

XX. yüzyılın başına gelindiğinde dünyanın %85'e yakını Avrupa devletlerinin sömürgesi durumuna gelmişti. Sömürgeci devletler kolonilerinde limanlar, demir yolları, telgraf sistemleri ve kentler inşa ettiler. Bütün bunlar, sömürge durumuna düşürülen milletlerin hayatları ve soyulan varlıkları karşılığında gerçekleştirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Kurulması

Amerika'nın keşfinden sonra (1492) Amerika kıtasında İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizler koloniler kurarak toprak sahibi oldular. Başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen göçmenler bu kolonilere yerleştiler.

Amerikan bağımsızlık savaşı çıktığı zaman bu kolonilerin sayısı 13'e yükseldi. İngilizlere bağlı olan bu koloniler, İngiliz kralının tayin ettiği bir vali tarafından yönetiliyor ve bir de meclisleri bulunuyordu. İngiltere'deki devlet sistemini ve yaşam biçimini Amerika'ya aktarmışlardı. Buna karşılık İngiltere, Amerika'yı kendi sanayii için ham madde deposu, pazar ve iş gücü kaynağı olarak görmekteydi. İngiltere'nin kendilerine sömürge gibi davranmasından hoşlanmayan koloniler, Amerika'yı yeni vatanları olarak kabul ediyorlardı. Amerika'daki İngiliz kolonilerinin İngiltere'ye karşı ayaklanmasında vergi meselesi temel neden olmuştur. Yedi Yıl Savaşları (1756 - 1763) sonunda ekonomisi bozulan İngiltere, sömürge ve kolonilere yeni ve ağır vergiler koydu. 1765 yılında İngiltere kralı, resmi makamlardan verilen birçok belgeden vergi alınmasını öngören Damga Pulu Kanunu'nu çıkarmıştı. Kolonilerden gelen tepki üzerine 1766 yılında bu kanun geri çekildi. Ancak bir süre sonra yeni vergilerin konulması tepkilerin artmasına neden oldu. 16 Aralık 1773 gecesini Boston limanında demirlemiş bulunan çay yüklü İngiliz gemisine giren bir kaç kişi gemide bulunan 343 sandık çayı denize döktüler. Bunun üzerine İngiltere, Boston Limanı'nı ticarete kapattı. Kolonilerin buna tepkisi sert oldu ve Amerika'nın birleşik menfaatleri için bir kongrenin toplanmasına karar verdiler. Koloni temsilcileri 1774 yılında Filadelfiya'da toplandılar.

Temsilciler I. Filadelfiya Kongresi'nden sonra İngiltere'den,

- Kolonilerin onayı olmadan vergi alınmaması
- Ticareti engelleyici kanunlar konulmaması

isteklerinde bulundular.

Filedelkya Kongresi üzerine İngiltere, kolonilerde askeri tedbir almaya başlamıştır. 1775'te Boston'da İngiliz askerleri ile halk arasında ilk silahlı çatışmalar başladı. I. Filedelkya Kongresi'ndeki isteklerinin reddedilmesi üzerine koloniler, II. Filedelkya Kongresi'ni topladılar.

II. Filedelkya Kongresi'ndekoloniler,

- İngiltere'ye savaş ilan ettiler. Toplanan ordunun komutanlığına George VWashington getirildi.
- İnsan Hakları Bildirisi kabul edilerek bağımsızlıklarını ilan ettiler.

II. Filedelkya Kongresi'nde ilan edilen insan Hakları Bildirisi'nde şunlar yer almıştır:

- Bütün insanlar özgür doğarlar ve yaşarlar.
- Devlet ancak özgürlükleri korumak ve bunlardan herkesi eşit derecede yararlandırmak için vardır.
- Bu özgürlüklere dokunan devlet, kendi varlık nedenini yitirir.
- İngiltere hükümeti, Amerikalıların özgürlüklerini çiğneyerek onları kendisine bağlayan temel sözleşmeyi bozmuştur. Bu durumda serbest kalan Amerikan halkı, yeni bir hükümet kurmaya karar vermiştir.
- Bu bildiri ile yönetim şekli olarak demokrasi benimsenmiştir.

Koloniler, İngiltere ile yaptıkları bağımsızlık savaşında Fransa, İspanya ve Hollanda'dan yardım alarak İngilizleri yendiler. İngiltere bu gelişmeler üzerine barış istemek zorunda kaldı ve taraflar arasında. Versailles (Versay) Antlaşması imzalandı (1783). İngiltere bu antlaşmayla 13 koloninin bağımsızlığını tanımıştır.

Amerika kıtasındaki koloniler bağımsız olduktan sonra, bazı siyasal düzenlemeler yaparak Amerika Birleşik Devletleri adı verilen federal bir devlet kurmuşlardır (1787).

ABD'nin kurulması sonucunda,

- İnsan Hakları Beyannamesi ilan edilerek demokratik bir rejim kurulmuş ve Avrupa'ya örnek olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'ya karşı denge unsuru olmuştur.
- Avrupa'dan birçok aile ve topluluk Amerika'ya göç etmiştir. Bu göçler sonucunda Avrupa'da işsizlik azalmış, siyasi ve dini kavgalar önemini kaybetmiştir.

Fransız İhtilali

XVIII. yüzyılın en önemli olayı sayılan Fransız İhtilali'nin çıkmasında siyasî, ekonomik, kkrri ve sosyal nedenler etkili olmuştur.

SIYASI :

- Ülkenin mutlak hakimi olan kralların, kendilerini hiçbir kişi ve kuruma karşı sorumlu hissetmeyerek baskıcı ve keyk bir yönetim sergilemeleri .
- İngiltere ve Amerika'daki demokratik gelişmelerin, bu ülkelerin halkına geniş özgürlükler ve refah sağlamanın Fransızları etkilemesi.
- Yönetimin haksız uygulamalarına karşı gelen insanların Tanrı'ya karşı gelmiş olduğu kabul edilerek ağır hapis ve idamla cezalandırılmaları yöneticilere karşı halkın kin ve nefretini artırması.

EKONOMİK :

- Yedi Yıl Savaşları'ndaki askerî harcamalar, Amerika Bağımsızlık Savaşı'nda kolonilere yapılan yardımlar ve saray masraflarının Fransız ekonomisini zayıflatması sonucunda kralın halka ağır vergiler yüklemesi ve ekonomik sıkıntıların halkıyoksullaştırması.

FIKRİ :

- Aydınlanmacı düşüncülerin, mutlakiyet yönetimi ve kralın uygulamalarını eleştirerek devletin; bireylerin güvenlik, hak ve özgürlüklerinin korunması, adaletin, toplumun huzur ve mutluluğunun sağlanması gibi görevleri yerine getirmesinin gerekli olduğu yönünde kkrirler ileri sürmeleri.

- Halkın kendi hakları konusunda bilinçlenmesi.

SOSYAL :

- Toplumda azınlığı oluşturan soylular ve ruhban sınıfının siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta ayrıcalıklara sahip olmasına rağmen, toplumda çoğunluğu oluşturan, devlete asker veren, ekonomik faaliyetleri yürüterek ve ödediği vergilerle devleti ayakta tutan burjuva ve köylü sınıfının siyasal haklar başta olmak üzere birçok haktan mahrum olmaları
- Fransa'nın eşitsizliğe dayanan toplumsal yapısı

İhtilalin Gelişimi

Fransa kralı XVI. Lui devletin mali yapısını düzeltmek amacıyla alınan önlemlerin sonuçsuz kalması üzerine uzun dönemden beri toplanmayan Etajenero Meclisi'ni toplantıya çağırdı.

5 Mayıs 1789'da Versay Sarayı'nda toplanan bu mecliste burjuva ve köylülerden oluşan vekiller, mecliste çoğunlukta olduklarını ve halkın % 96'sını temsil ettiklerini ileri sürerek 90 oya karşı 491 oyla 17 Haziran 1789'da Etajenero'yu Milli Meclis ilan ettiler ve bu meclisin onayı olmadan vergi toplanamayacağını kararlaştırdılar.

Kralın bu durumu kabul etmemesi üzerine Milli Meclis anayasa yapmadan dağılmayacağını belirtip kendini Kurucu Meclis ilan etmiştir. Kralın, taşrada bulunan ve başka milletlere mensup askerlerden meydana gelen yabancı alayları Paris'e getirmeye başlaması başkentte gergin olan havayı iyice şiddetlendirdi. Silahlanan halk Bastil Hapishanesi'ni basarak buradaki mahkumları serbest bırakmıştır (14 Temmuz 1789). Bu olay ihtilalin başlangıcı sayılır. Kurucu Meclis rahiplerle soyluların uzun yıllardan beri süren ayrıcalıklarına son vermiş, 28 Ağustos 1789'da insan ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi'ni yayınlamıştır. Bu dönemde bir anayasa hazırlanarak "meşruti krallık" yönetimi kurulmuştur.

İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi'nde; "Her insan doğuştan hürdür ve diğerleriyle eşittir, vazgeçilmez haklara sahiptir. Devlet gücü millete ait olmalıdır. Sadece milletin seçtiği temsilcilerin yönetme hakkı vardır. Millet de bu temsilcileri denetleyebilir." denilmiştir. Kral XVI. Lui bu gelişmeleri kabul etmediği için yakalanarak idam edildi (10 Ağustos 1793). İhtilali ile başlayan karışıklıklar 1804 yılına kadar sürdü. Bu tarihte Napolyon Bonapart, imparator seçildi. Fransa'da Birinci İmparatorluk Devri başladı.

Fransız İhtilali'nin Sonuçları

- Fransa'da feodalite yıkıldı. Vatandaşlar arasında eşitlik ilkesi kabul edildi.
- Millet egemenliği keri yaygınlaşarak mutlak krallıkların yıkılabileceği anlaşıldı.
- İnsan hakları, demokrasi, kardeşlik ve milliyetçilik kavramları tüm dünyada yaygınlaştı.
- Milliyetçilik akımının etkisiyle çok uluslu devletlerde bağımsızlık hareketleri sonucu imparatorluklar yıkıldı, yerine millî devletler kuruldu.
- Fransız İhtilali, getirdiği değişikliklerle Yakın Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri

Osmanlı İmparatorluğu başlangıçta Fransa'daki gelişmelerden endişe duymamış, ihtilâli, Fransa'nın bir iç sorunu olarak görmüş ve 1795 yılında Fransa'nın yeni rejimini tanımıştır. Fransız İhtilâli'nin Osmanlı ülkesinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur.

Fransız İhtilali Osmanlı ülkesinde temel hak ve özgürlüklerin yasal güvence altına alınmasında, yargı güvencesinin sağlanmasında ve toplumsal eşitlik ilkesinin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır.

Bunun sonucunda Osmanlı ülkesinde,

- Demokrasi hareketleri ve Batılı tarzda yapılan yenilikler hızlanmıştır.
- Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilmiştir.

- Meşrutiyet ilan edilerek parlamenter yönetime geçilmiştir.

Fransız İhtilâli sonucunda siyasal nitelik kazanarak yaygınlaşan milliyetçilik akımı, Osmanlı ülkesinde azınlıklar arasında hızla yayılmıştır. Bunun sonucunda XIX. yüzyılda azınlıklar bağımsız olmak için isyanlar çıkarmıştır. Böylece milliyetçilik akımı Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasına neden olmuştur.

Fransız İhtilali'nin Avrupa ve Dünya Ülkelerine Etkileri

Fransız İhtilâli'nin gerçekleştiği dönemde Avrupa'da çok uluslu ve mutlakiyetle yönetilen devletler bulunmaktaydı.

Avusturya, Prusya, İngiltere ve İspanya gibi devletler, Fransız İhtilâli'nin getirdiği kırıları ülkeleri için tehlikeli gördüler. Bu yüzden bu ülkelerle Fransa arasında 1793 -1815 yılları arasında "İhtilal Savaşları" adı verilen savaşlar yaşandı.

Fransa, özellikle Napolyon Bonapart döneminde Fransız İhtilâli'nin sonucunda ortaya çıkan eşitlik, demokrasi, milliyetçilik gibi fikir akımlarını, kendisine düşman gördüğü devletleri parçalamak için silah olarak kullanmaya başladı. Fransızlar "her millete bir devlet" sloganıyla çevresindeki çok uluslu devletleri parçalayarak hâkimiyet alanlarını genişletmeyi amaçlamışlardır. Her millete bir devlet anlayışı temel özgürlüklerin aracı gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

İhtilal Savaşlarında Avusturya, Prusya, Rusya ve İngiltere, Fransa'yla mücadele edip monarşik düzeni korumaya çalıştılar. Savaşlar Fransa'nın Waterloo'da yenilmesiyle son buldu ve Avrupa'da bozulan dengeleri yeniden sağlamak amacıyla Viyana Kongresi toplandı (1815).

Viyana Kongresi (1815)

Avrupa devletleri, İhtilal Savaşlarının sonuçlarını değerlendirmek ve siyasi dengeleri yeniden kurmak için Viyana'da Avusturya arşidükü Metternich başkanlığında bir kongre topladılar (1815). Meternik sistemi adı verilen bir politika oluşturdular. Bu sisteme göre Avrupa'nın herhangi bir yerinde ayaklanma çıkması durumunda birlikte hareket edecekler ve Fransız İhtilâli'nin etkisiyle çıkan ayaklanmaları bastıracaklardı. Ancak aldıkları bu kararları Osmanlı Devleti'nde Yunan ayaklanması çıkınca uygulamadılar ve Yunan isyanına destek verdiler. Dindarlık gayretiyle Yunan isyanına verilen destek, Avrupa diplomasisinde dinin önemini ortaya koymuştur.

Meternik sistemiyle kendi topraklarında düzeni kontrol etmek için baskı ve şiddet uygulayan devletler, yeni ayaklanmaların ortaya çıkmasına engel olamadılar. 1789 İhtilâli'nin ön plana çıkardığı düşünceler, Avrupa devletlerinde 1830 ve 1848 ihtilallerinin çıkmasına neden oldu.

3. Selim Dönemi

III. SELİM

Babası: 3. Mustafa

Annesi: Mihrişah Valide Sultan

Doğumu - vefatı: 1761 -1808

Padişahlık sırası: 28

Saltanat süresi: 1789-1807

III. Selim, sarayda iyi bir eğitim aldı. Amcası I. Abdülhamit'in ölümü üzerine, 7 Nisan 1789'da 28 yaşında Osmanlı tahtına geçti. III. Selim tahta çıktığı zaman, halk genç hükümdarın, Osmanlı Devleti'ni o eski güçlü ve ihtişamlı devirlerine geri döndüreceğine inanıyordu. III. Selim halkın düşünce ve duygularına büyük önem vermiştir.

Doğu dünyasının büyük müzisyenlerinden biri olan III. Selim, sadece Osmanlı devlet ve toplum hayatının değil, Avrupa tarihinin de buhranlı bir döneminde iktidara gelmişti. Döneminde Osmanlı'nın dış

düşmanlarını bertaraf etmekte isabetli bir politika gütmüş, ancak iç politikada aynı başarıyı gösteremediği için bir iç

ayaklanmanın kurbanı olmuştur.

III. Selim, 1807'de padişahlığı Şehzade Mustafa'ya bırakmak zorunda kaldı. Rusçuk ayarı Alemdar Mustafa Paşa'nın, III. Selim'e destek için İstanbul'a geldiğinin duyulması üzerine, yeni padişahın adamları tarafından, 28 Temmuz 1808'de öldürülmüştür.

Çoğumuzun klişe yargılarla çok yumuşak ve ney ile sohbet meclislerine müptela zannettiği, III. Selim, aslında çok az Osmanlı padişahında görülen bir dinamizme sahipti. Tophane'yi kendini tanıtmadan teftişe gitmekte, bir gün Aynalıkavak'ta deniz manevralarını seyrederken ertesi hafta Selimiye Kışlası'na veya Levent Çiftliği Kışlası'na koşmaktadır.

III. Selim, 1787'de başlayan Osmanlı - Rus ve Avusturya Savaşlarının devam ettiği sırada I. Abdülhamit'in ölümü üzerine tahta geçti. Osmanlı Devleti, bu dönemde üç kıtada, farklı toplulukları bünyesinde barındıran dünyanın sayılı devletleri arasında yer almasına rağmen, dünya güç dengeleri Osmanlı'nın aleyhine dönmüştü. Devletin dış güvenliğinin sağlanması ve içeride kurumların yeniden işler hale getirilmesi gibi önemli sorunlar III. Selim'i bekliyordu.

Osmanlı - Rus ve Avusturya Savaşları (1787-1792)

18. yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya ile savaşmasında,

- Rusların Kırım'ı işgal etmeleri ve Osmanlı topraklarına hakim olmak istemeleri Rusya'nın, Avusturya ile ittifak yaparak Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını aralarında paylaşmaları
- Rusya ile Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ni yıkarak İstanbul'u almak ve Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için planlar yapmaları (Grek Projesi)

etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti I. Abdülhamit döneminde, Kırım'ı geri almak ve Rusya'nın emellerine son vermek için Rusya'ya savaş açtı (1787). Osmanlı - Rus savaşı başladıktan kısa bir süre sonra, Belgrad Antlaşması'yla kaybettiği yerleri geri almak isteyen Avusturya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Osmanlı Devleti ise Prusya ve İsveç ile ittifak antlaşması yaptı. Bu ittifaklar sonuç vermedi ve Osmanlı iki cephede birden savaşmak zorunda kaldı. Osmanlı Devleti her iki cephede de ağır yenilgilere uğradı.

Prusya'nın, Osmanlı Devleti'yle ittifak yaparak Avusturya sınırına asker yığması ve Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik düşüncesinin ülke bütünlüğünü tehdit etmesi üzerine Avusturya, Rusya ile ittifakını bozarak Osmanlı Devleti'yle Zıstovi Antlaşması imzalamış ve savaştan çekilmiştir (1791). Avusturya, savaştan çekilirken Orsova hariç işgal ettiği yerleri geri vermiştir.

Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanacak barış antlaşmasının yeri konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır. Avusturya, anlaşmanın Bükreş'te olmasını istemelerine karşın III. Selim barış antlaşmasının düşman tarafa ait bir şehirde imzalanmasının Avusturya'nın galibiyeti demek olacağını ileri sürerek anlaşmanın Tuna'nın karşı yakasında bir merkezde yapılması gerektiğini söylemiştir. Bu iddia ve istek bir süre tartışmalara ve vakit kaybına yol açıyorsa da sonuçta görüşme yeri olarak Zıstovi kasabası seçilmiştir.

III. Selim'in barış görüşmelerinin mutlaka Bükreş dışında bir yerde yapılmasındaki ısrarı dolayısıyla görüşmelerin ve antlaşma sürecinin bütün maddi külfeti Osmanlı Devleti tarafından karşılanmış, bu da devlete oldukça pahalıya mal olmuştur.

Osmanlı Devleti'yle Rusya arasındaki savaş ise 1792 yılında imzalanan Yaş Antlaşması'yla sona ermiştir. 2,5 aylık bir zamanda ve 15 oturum sonunda imzalanan antlaşma 13 maddeden oluşmuştur.

Yaş Antlaşması ile,

- Osmanlı Devleti, Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu onaylamıştır.
- Dinyester nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Kırım üzerindeki bütün haklarını kaybetmesi sonucunda Ruslar, Karadeniz yoluyla İstanbul ve Boğazları tehdit edebilecek güce ulaşmıştır.

III. Selim Dönemi İslahatları

III. Selim döneminde Osmanlı Devleti'nin;

- Siyasi, askerî ve ekonomik kurumlarının bozulması
- XVII. ve XVIII. yüzyıllar boyunca Avrupa devletlerine karşı yenilgiler alınması ve büyük toprak kayıplarının yaşanması
- Devletin güvenlik ve devamlılığının sağlanmak istenmesi

devlet ve toplum sisteminde ıslahat yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

III. Selim, yapacağı yenilikler için Türk ve yabancı uzmanlara hazırlattığı layiha adı verilen raporları incelemiş ve devletin yeniden yapılanması için Meclis-i Meşveret (danışma meclisi) kurarak ıslahat yapma kararı almıştır. III. Selim bu davranışı ile ıslahatları; kapsamlı hale getirmeyi, geniş kitlelere yayarak kabullenilmesini kolaylaştırmayı, şahsın malı değil, devletin malı yapmayı, yeniliklerin sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır.

III. Selim döneminde,

- Yeniliklerde daha çok Fransa örnek alınmıştır.
- Başta ordu olmak üzere ekonomi ve yönetim alanında köklü değişiklikler yapılmıştır.
- Yeniliklerin tümüne ve bu dönemde kurulan orduya Nizamıcedit adı verilmiştir. Bu ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için iradicedit adıyla hazine oluşturulmuştur.

NİZAMİCEDİT

Nizamıcedit, "yeni kurallar, yeni düzenlemeler" dizisidir. Bu terim, ilk defa İbrahim Müteferrika tarafından "yeni düzen" anlamında kullanılmıştır. Esasları III. Selim'in kafasında şehzadeliğinden beri hazırlanan reformlar dizisine ve özellikle orduda yapmak istediği reformların bir örneği olarak oluşturulan orduya nizamıcedit adı verilmiştir.

Osmanlı - Fransa Savaşı (1798 - 1801)

Kanuni döneminden itibaren Osmanlı Devleti Fransa ile dostane ilişkiler kurmuştu. XVIII. yüzyılda Avusturya ve Rusya'nın Osmanlı Devleti aleyhine çalışmaları bu ilişkileri geliştirmişti. Bu dönemde Osmanlı topraklarının Rusya ve Avusturya'nın eline geçmesini engellemeye çalışan Fransa, Osmanlı Devleti'nden kazandığı ayrıcalıkları genişletmişti. Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa devletleri Fransa'ya cephe alırken, Osmanlı Devleti Fransa'daki yeni yönetimi tanımıştı. XVIII. yüzyılda Fransa'dan getirilen uzmanlar Osmanlı ülkesinde yapılan yeniliklere katkıda bulunmuştu.

İhtilalden sonra yayılcı bir politika izleyen Fransa, İtalyan devletleri ve Avusturya ile yaptığı savaşları kazandı. Venedik topraklarının bir kısmını ve Arnavutluk kıyılarındaki bazı limanlarını ele geçirdi ve Osmanlı Devleti ile sınır komşusu oldu.

Fransa,

- Osmanlı topraklarından pay almak ve Akdeniz'de hakimiyet kurmak,
- Osmanlı toprağı olan Mısır'ı ele geçirmek, İngiliz sömürgelerine giden yolu kontrol altına almak ve ham madde akışını engelleyerek İngiliz ekonomisine darbe vurmak.

amaçlarıyla Osmanlı toprağı olan Mısır'a saldırdı.

Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız donanmasının Mısır'a asker çıkararak Kahire'yi işgal etmesiyle Osmanlı - Fransız Savaşı başladı (1798).

Fransızların Akdeniz'e yerleşmesi çıkarlarına ters düşen İngiltere ve Rusya ittifak yaparak Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldılar, ilk defa bir Rus donanması Boğazları geçerek Akdeniz'e inmiştir. Osmanlı kuvvetleri, Rusya'nın yardımıyla Yunan adalarını Fransa'dan geri aldılar. İngilizler, Ebukır limanındaki Fransız donanmasını yaktılar. Napolyon, Fransız donanması yandıktan sonra, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak amacıyla Suriye üzerine yürüyerek Akka kalesine kadar ilerledi. Burada Cezzar Ahmet Paşa komutasındaki Nizamıcedit ordusuyla yapılan savaş Napolyon kaybetti (1799). Bir süre daha devam eden savaş El-Ariş Antlaşması'yla sona ermiş ve Fransa Mısır'dan çekilmiştir (1801).

Fransa'nın Mısır'ı işgali ve devletin eski gücünü kaybettiğinin görülmesi, Osmanlı Devleti'nin dış politikada yalnız başına hareket edemeyeceğini ortaya çıkardı. Osmanlı Devleti, III. Selim'den itibaren varlığını sürdürebilmek için; yalnızlık politikasını terk etti ve Avrupa devletleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak dış politikada "denge politikası" uygulama yoluna gitti. Fransa'nın Mısır'ı işgali karşısında İngiltere ve Rusya ile ittifak kurması bu politikaya örnek olarak gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin, Avrupa devletleri ile yaptığı ittifakların süresini, güçlü devletlerin çıkarları belirlemiştir. Osmanlı Devleti, her gelişmede düşmanın düşmanından yardım alma durumunda kalmıştır.

Osmanlı - Fransız Savaşı 1802'de imzalanan Paris Antlaşması ile sona erdi. Bu antlaşma ile,

- Mısır Osmanlı Devleti'ne verildi.
- İngiltere'ye Karadeniz'de ticaret yapma hakkı tanındı.

Rusların Ege Adalarında milliyetçilik propagandası yapması, İngilizlerin Mısır'a yerleşmek istemeleri, denge politikası gereği Osmanlı Devleti'nin, Fransa ile dostluğa önem vermesine neden oldu.

İngiltere ve Rusya, 1804 yılında Napolyon'un kendini imparator ilan etmesini tehdit kabul ederek aralarında ittifak kurdular ve Osmanlı Devleti'ni Fransa'ya karşı kışkırttılar. Osmanlı Devleti, İngiltere ile Rusya'nın isteklerini kabul etmedi ve bunun üzerine 1806 yılında Rus - İngiliz ittifakının saldırısına uğradı.

18. Yüzyılda Osmanlı'da İslahatlar

18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Yönetim

Osmanlı devlet yönetiminin merkezinde Divanihümayun vardı. Divanihümayun toplantıları; padişah, sadrazam, kubbealtı vezirleri, kazasker, defterdar, nişancı, kaptanıderya, ihtiyaca göre tabii üye olmayan şeyhülislam ve yeniçeri ağası gibi devlet adamlarının katılımıyla yapılıyordu.

Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren padişahlar, Divanihümayun başkanlığını veziriazamlara bıraktılar.

XVI. yüzyılın sonlarında Sokullu Mehmet Paşa'dan itibaren veziriazamlar devlet yönetiminde birinci derecede etkili olmaya başladılar. Divanihümayun toplantıları XVI. yüzyılda haftada dört güne, XVII. yüzyılda haftada iki güne indirilmiştir.

- XVIII. yüzyılda Divanihümayun ile ilgili değişimler şunlardır:
- Toplantılar üç ayda bir yapılmaya başlanarak Divanihümayun eski önemini kaybetti.
- Kubbealtı vezirliği yerine vekiller heyeti kuruldu.
- Divan toplantıları veziriazamın ikinci divanlarında yapılmaya başlandı.
- Divanihümayun sisteminin kaldırılması ile divan toplantıları veziriazamların ve şeyhülislamın oturduğu konaklarda yapılmaya başlandı. Böylece şeyhülislam da vekiller heyetine girerek devlet yönetiminde etkili olmaya başladı.
- Veziriazam konakları Babıali (yüksek kapı) adını alarak devlet yönetiminin merkezi hâline geldi. Babıali'nin devletin yönetim merkezi hâline gelmesiyle birlikte Divanihümayun'da bulunan defterdar ve nişancı kalemleri Babıali'ye taşındılar. Böylece devlet yönetiminde etkili hâle gelen kalemiye sınıfı Hademei Babıali (Babıali çalışanları) adını alarak Osmanlı Devleti'nin bürokrasisini oluşturdular.
- Babıali'deki divan toplantıları; yapılacak olan toplantının konusuna göre, veziriazam başkanlığında ve ihtiyaç duyduğu zamanda şeyhülislam, yeniçeri ağası, kadıasker, devletin dış işleri ile ilgilenen reisülküttab, defterdar, nişancı ve İstanbul kadısının katılımıyla yapılmaya başlandı.

- II. Mahmut döneminde divan toplantıları haftanın bir günü **şeyhülislam konağında**, diğer günü ise veziriazam konağında olmak üzere haftada iki kere toplanacak **şekilde** düzenlendi.

XIX. yüzyılda Bablali'nin yapısında **değişikliğe** gidilerek veziriazamlık **başvekâlete** dönüştürüldü. Bablali'de Hariciye, Mülkiye ve Maliye nazırlıkları kurularak günümüz bakanlar kurulunun temelleri atılmış oldu.

Osmanlı Devleti **İdari** alanda yapılan ıslahatlarda, genellikle Fransa'yı örnek aldı. XVIII. yüzyılda devletin yönetim merkezi hâline gelen Bablali'de **çalışan** memur sayısı 1500 iken bu sayı XIX. yüzyılın sonunda on binlere **ulaşmıştır**.

Osmanlı Devleti, Avrupa devletleri gibi bürokratik yapıya sahipti. Bürokrasi, XIX. yüzyılda ıslahat yapmak isteyen devlet adamlarının önünde en büyük engel hâline gelmiştir. Devletler arası **ilişkilerde** diplomasinin öneminin artmasıyla reisülküttab Osmanlı Devleti'nin **dış ilişkilerini** yürütmeye **başlamıştır**.

Taşra Teşkilatı

Osmanlı Devleti büyük oranda, tarımsal üretimden ve vergilerin toplanmasından, iç ve **dış güvenliğinin** sağlanmasına kadar **çeşitli** hizmetleri tımar sistemi aracılığıyla **sağlıyordu**. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi ordu, güvenlik ve ekonomi ile **doğrudan bağlantılıydı**. XVIII. yüzyılda tımar sisteminin bozulması Osmanlı Devleti'nde pek çok alanda aksaklıkların **yaşanmasına** neden oldu.

XVIII. yüzyıla kadar devlet, tımar **dışında** kalan toprakların gelirlerini açık artırma yoluyla mültezim denen **kişilere** kiralyordu. Bu yüzyıldan itibaren iltizam uygulamasından vazgeçilerek vergi kaynaklarının **yaşam** boyu kiralandığı "Malikâne sistemine" geçilmiştir. Malikâne sistemiyle mukataa topraklar, muaccele denen satış bedeli **karşılığında**, kişinin hayatı süresince olmak **şartıyla** kiralanıyordu. Bu toprakların üstün hizmet gösteren bazı devlet görevlilerine miras yoluyla çocuklarına geçecek **şekilde** verildiği durumlar da **olmuştur**.

İstanbul'da oturan malikâne sahipleri, malikânelerini mültezimler yoluyla idare etmeye **başladılar**. Mültezimler genellikle mukataa mahalline yerleşmiş âyanlardı. Ayanlar zamanla malikâneleri ele geçirdiler. Daha sonra mütesellimlik, voyvodalık, muhassıllık gibi resmi görevlere yükselerek Osmanlı Devleti'nin merkez, **taşra** ve ordu sisteminde etkili duruma geldiler.

Özellikle Nizamıcedit ordusunun kuruluş döneminde **yaşanan** Osmanlı - Rus ve Avusturya Savaşı'nda Rumeli'nin **güvenliğini** sağladılar ve III. Selim'i destekleyerek siyasi güç kazandılar.

XVIII. yüzyıl boyunca yapılan savaşların uzun sürmesi ve **başarısızlıkla** sonuçlanması, Osmanlı ekonomisinin daha da bozulmasına neden oldu. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılda devlet bütçesinde **oluşan** açığı kapatmak amacıyla günümüz hazine bonosuna benzer bir **şekilde** esham adıyla iç borçlanmaya gitmiştir.

XVIII. YÜZYIL ISLAHATLARININ AMACI VE ÖZELLİKLERİ

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa devletleri **karşısında** alınan yenilgiler, Osmanlı idarecilerini Avrupa'daki gelişmeleri daha yakından izlemeye zorladı. Osmanlı Devleti, bu amaçla XVIII. yüzyılda Avrupa **başkentlerinde** geçici ve daimî büyükelçilikler açtı. Avrupa devletleriyle yapılan mücadelede alınan yenilgiler, askerî alanda ıslahatlara öncelik verilmesine neden **olmuştur**.

XVIII. yüzyılda askerî alanda yapılan ıslahatlar **şunlardır**:

- Avrupa'dan askerlik ve teknoloji alanında danışmanlar getirildi.
- Askerî **eğitim** veren Mühendishaneiberrihümayun ve Mühendishaneibahrihümayun okulları açıldı.
- Sürat Topçuları Ocağı ve Humbaracı ocakları açılarak Avrupa'nın savaş teknolojisi takip edildi.

- Nizamıcedit ordusu kurularak ordunun Avrupa tarzında yapılanmasına çalışıldı.

Askerî alanda başlayan Avrupa etkisi sonraki dönemlerde toplum, kültür, sanat ve eğitim alanlarında da etkisini göstermiştir. XVIII. yüzyılda idari, ekonomik ve kültürel alanlarda da yenilikler yapılmaya çalışılmıştır.

XVIII. yüzyıl ıslahatlarının başarısızlığa uğramasında etkili olan nedenler şunlardır:

- Padişahlar ve bazı devlet adamları aracılığıyla yürütülmesinden dolayı ıslahatların gerekliliğinin halka yeterince anlatılamaması
- Yöneticilerin bir kısmının eğlenceye yönelmesi ve savaşlarda uğranılan başarısızlıkların halkın yöneticilere güvenini sarsması
- Islahatlardan zarar göreceklərini düşünen çıkar grupları ve yabancı devletlerin şartların uygunluğundan faydalanarak halkı isyana kışkırtmaları

XVIII. Yüzyıl Islahatlarının Osmanlı Toplumunu Ve Kültürüne Etkileri

XVIII. yüzyılda Osmanlılar ile Avrupalılar arasında askeri, siyasi, kültürel ve toplumsal alanlarda etkileşimler yaşanmıştır.

XVIII. yüzyılda Osmanlılar ile Avrupalılar arasındaki etkileşimin sonucunda,

- Osmanlı yöneticileri arasında Batı kültürü yaygınlaşmıştır.
- Avrupa tarzında giyinmek, eğlenceler düzenlemek ve Avrupa'nın yaşam tarzını benimsemek moda olmuştur:
- Avrupa'da, Paris'teki Osmanlı elçilerinin etkisiyle Osmanlı modası başlamış, Fransız kadınlar Osmanlı kadınlarının kullandığı başlığa benzer başlıklar kullanmışlardır.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde minyatür ve şiir alanında büyük gelişmeler görülmüştür. Minyatür alanında Levnî, şiir alanında ise Şeyh Galip ve Nedim gibi büyük şairler yetişmiştir.

Islahatlar ve Osmanlı Eğitim Sistemi

XVIII. yüzyılda eğitim alanında yeniliklere,

- Matbaanın açılması
- Tophanelerin ülke geneline yaygınlaştırılmaya çalışılması
- Yabancı eğitim faaliyetlerine ve Avrupa'da yayımlanan eserlerin Türkçe'ye tercüme edilmesine önem verilmesi

örnek olarak gösterilebilir.

XVIII. Yüzyılda Islahatlar Ve Osmanlı Sanatı

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı sanatı ve mimarisi üzerinde Avrupa sanat ve mimarisinin etkisi görülmeye başlamıştır. Bu etkileşimin yaşanmasında Avrupa'ya gönderilen elçilerin önemli rolü olmuştur. Paris'e elçi olarak giden Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi, rokoko üslubuyla yapılmış saraylardan övgüyle bahsetmiş, III. Ahmet'e Versay Sarayı'nın maketini sunmuştur.

Avrupa mimarisinin Osmanlı'ya Sadabat Kasrı ile başlayan etkisi devam etmiştir. Giderek klasik mimari özelliklerinin yerini Batı'daki barok ve rokoko tarzı mimari almaya başlamıştır. Nuru Osmaniye Külliyesi, Laleli Külliyesi, Beylerbeyi Camisi, Doğubayezit İshak Paşa Sarayı, Koca Ragıp Paşa ve Murat Molla Kütüphaneleri barok ve rokoko mimarisinin özelliklerini taşır.

XVIII. yüzyılda Avrupa mimarisi Türk mimarisini etkilerken, aynı dönemde Türk müziği de Avrupa'yı etkilemeye başlamıştır.

Yeniçeri askerlerinin Avrupa'daki savaşçılık etkisi kadar, onları savaşa motive eden mehter de geniş yankı bırakmıştır. İtalyan ressam Agostino Tassi'nin Mehterbaşı ve Beş Türk Çalgıcısı adlı tabloları ünlüdür.

Alla Turca müzik XVIII. yüzyılın ünlü bestecilerini de etkilemiştir. Mozart'ın 5 numaralı konçertosu Türk konçertosu olarak tanınmaktadır. Beethoven'ın Atina Harabeleri adlı eserinde Türk Marşı yer almaktadır.

19. Yüzyılda Avrupa

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İtalya (1870) ve Almanya'nın (1871) siyasal birliklerini kurmalarıyla birlikte Avrupa güçler dengesinde değişimler yaşanmaya başlamıştır.

XIX. yüzyılda Avrupa'nın siyasi ve sosyal gelişimi üzerinde milliyetçilik ve liberalizm başlıca rolü oynamış, mutlakiyetçiliğin zayıflamasıyla birlikte Avrupa ülkelerinde demokrasi anlayışı güçlenmiştir.

Liberalizm: Bireylerin ifade özgürlüğüne sahip olduğu, din, devlet ve kurumların gücünün sınırlandırıldığı, düşüncenin serbest bir şekilde ifade edildiği, özel teşebbüse olanak sağlayan serbest piyasa ekonomisinin olduğu, hukukun üstünlüğünü geçerli kılan şeffaf bir devlet modeli ve toplumsal hayat düzenini hedefleyen bir ideoloji, politika geleneği ve düşünce akımıdır.

Mutlakiyetçilik: Tek bir kişinin veya bir zümrenin yönetimine dayalı rejim.

XIX. Yüzyılda Avrupa Devletlerinin Genel Politikaları

İngiltere : XIX. yüzyılın en güçlü devleti olan İngiltere, büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuştu. Çok uluslu devletlerin parçalanmasının sömürgelerindeki egemenliğini güçlendireceğine inandığından milliyetçilik hareketlerini destekleyen politikalar izlemiştir.

Fransa : İngiltere kadar olmasa da oldukça geniş sömürgelere sahip olan Fransa, zengin kaynaklara sahip Osmanlı topraklarını ele geçirmek amacıyla çeşitli ittifaklara katılmıştır. Fransa'da 1848 İhtilali sonrasında ikinci cumhuriyet ilan edilerek herkese oy verme hakkı tanınmıştır.

Avusturya : XVIII. yüzyılda Rusya ile birlikte hareket ederek Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını ele geçirmeye çalıştı. Fransız ihtilali sonrasında Osmanlı toprak bütünlüğünün korunmasından yana bir politika izledi. Avusturya, çok uluslu bir yapıya sahip olduğundan milliyetçilik hareketlerini desteklememiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Alman birliğini kurmaya çalışan Prusya ile mücadele etmiştir.

Rusya : Rus dış politikasının hedefleri XVIII. yüzyılın başlarında I. Petro tarafından belirlenmişti. Rusya, Boğazları ele geçirme ve sıcak denizlere inme amaçlarına ulaşmak için Osmanlı Devleti'yle sık sık savaşırken, diğer yandan da Orta Asya'da bulunan Türk İslam ülkeleri üzerinde yayılma politikası izlemiştir. Rusya'nın Orta Asya'da yayılma politikasına karşı mücadele eden Türkmenler, Çarlık Rusya'sının egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Osmanlı Devleti : İç ve dış sorunlarını çözebilmek için Avrupa devletleri ile çeşitli ittifaklar kurmuştur. Bu durum Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nden çeşitli ekonomik ve siyasi çıkarlar elde etmelerine ortam hazırlamıştır.

İngiltere başta olmak üzere Avrupa devletleri, Sanayi İnkılabı sonrasında ortaya çıkan ham madde ve pazar ihtiyacını karşılamak için zengin kaynaklara sahip Osmanlı topraklarına göz dikmişlerdir. Osmanlı Devleti bu dönemde denge politikası izleyerek topraklarını korumaya çalışmıştır.

2. Mahmut Dönemi İslahatları

Senediittifak (1808)

II. Mahmut'un tahta çıkmasında rol sahibi olan Rusçuk âyanı Alemdar Mustafa Paşa, taht değişikliğinin ardından sadrazamlık makamına getirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde yaşanan otorite boşluğu sonucunda Anadolu ve Rumeli'de âyan adı verilen kişiler ortaya çıkmıştı. Ayanların başlarına buyruk hareket etmelerinden rahatsız olan II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa aracılığıyla âyanlarla görüşerek Senediittifak'ı imzalamıştır.

- Osmanlı Devleti âyanların varlığını tanımıştır.
- Osmanlı Devleti'nin ayanlara söz geçiremeyecek kadar zayıf durumda olduğu anlaşılmıştır. Padişah ilk defa kendi otoritesi dışında bir gücü kabul etmiştir.
- Ayanları padişaha bağlamayı, böylece padişahın gücünü artırmayı amaçlayan bu sözleşme, Alemdar'ın ölümü ve merkezi otoritenin güçlenmesiyle unutulmuştur.

Yönetim Alanında Yapılan İslahatlar

- Divanühümayun kaldırılarak yerine Bakanlıklar (Nazırlıklar) kurulmuştur.
- Memurlar dahiliye (iç işleri) ve hariciye (dış işleri) olarak ikiye ayrılmıştır.
- Devlet hizmetinde çalışanların mallarına el konulması demek olan müsadere usulü kaldırılmış, böylece mülkiyet hakkının korunması konusunda önemli bir adım atılmıştır.
- Memurlar için rütbe ve nişan kabul edilmiştir.
- İller merkeze bağlanmış, âyanlık kaldırılmıştır.
- Tımar ve zeamet kaldırılmış, memurlara maaş bağlanmıştır. Köy ve mahallelerde muhtarlıklar kurulmuştur.
- Vergi ve askerlik işlerini düzenlemek amacıyla Anadolu ve Rumeli'de nüfus sayımı yapılmıştır.
- İstanbul için vize uygulaması getirilerek, şehrin nüfusunun artmasıyla ortaya çıkacak sosyal ve ekonomik sorunların önlenmesi amaçlanmıştır.
- Posta ve polis teşkilatları kurulmuştur.
- Yurtdışı seyahatlerde pasaport uygulaması getirilerek yurda giriş ve çıkışlar kontrol altına alınmıştır.

Askeri Alanda Yapılan İslahatlar

- II. Mahmut, Sekbanıcedit'in yerine yeniçerilerden seçilen askerlerle Eşkinici Ocağı'nı kurmuştur.
- Eşkinici Ocağı'na kaydedilen yeniçeriler, "Biz talim yapmayız." diyerek ayaklandılar. II. Mahmut, bunun üzerine Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmaya karar verdi. Ulema ve halkın da desteğiyle yeniçeri kışlaları topa tutularak Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Bu olaya Osmanlı tarihinde Vakayı hayriye denilmiştir (1826). Böylece, padişahlar devlet üzerindeki güçlerini yeniden artırmış ve yenilik hareketlerinin önündeki en önemli engel kalkmıştır.
- Yeniçeri Ocağı'nın yerine Avrupa tarzında bir ordu olan Asakirimansureimuhammediye ordusu kurulmuş (1826), ordunun eğitimi için Prusya'dan subaylar getirilmiştir.
- Ordunun subay ihtiyacını karşılamak için Mektebi Harbiye (Harp Okulu) kurulmuştur.
- Savaş yöntemlerini öğrenmek için Avrupa'ya subaylar gönderilmiştir.

Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İslahatlar

- Medreselerin yanında Avrupa tarzında yeni okullar açılmıştır. Bu durum Osmanlı ülkesinde kültür çatışmasına ortam hazırlamıştır.
- İlköğretim kız ve erkek çocuklar için İstanbul'da zorunlu hale getirilmiştir.
- Yüksek öğretime öğrenci yetiştirmek üzere Rüştiye ve Mektebiulumuedebiyeye gibi orta dereceli okullar açılmıştır.
- Enderun'un yerine devlet adamı yetiştirmek için Mektebimaarikadliye açılmıştır.
- Tercüme odaları kurulmuştur.
- Mektebi Harbiye, Mektebi Tıbbiye ve Mızıka-yühmayun gibi yüksek okullar açılmıştır.
- İlk defa Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.

- Takvimvakayi adıyla ilk resmi gazete çıkarılmıştır (1831).

- Kıyafet değişikliği yapılarak memurlara fes, ceket ve pantolon giyme şartı getirilmiştir.

Ekonomi Alanında Yapılan İslahatlar

- Ticaret Nezareti kurularak tarım ve ticaret işlerinin düzenli işlenmesi amaçlanmıştır.
- Ülke dışına para çıkışını engellemek için yerli malı kullanımı teşvik edilmiş, yeni kurulan ordunun elbise ihtiyacını karşılamak için Bakırköy'de bez fabrikası, fes ihtiyacını karşılamak için feshane kurulmuştur. Yerli tüccarların, kapitülasyonlar nedeniyle az gümrük vergisi ödeyen yabancı tüccarlarla rekabet edebilmeleri için gümrük vergilerinde kolaylık sağlanmıştır.

19. Yüzyılda Milliyetçilik Hareketleri

Milliyetçilik Hareketleri Karşısında Devletlerin Tutumları

RUSYA : Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında yaşayan Ortodoks ve Slav toplulukları kışkırtıp isyanlar çıkarmak suretiyle Osmanlı'dan ayırıp etkisi altına alarak Akdeniz'e inmeyi amaçlamıştır.

İNGİLTERE : Fransa ile birlikte hareket ederek Osmanlı topraklarının parçalanması için milliyetçilik akımını bir araç olarak kullanmıştır.

AVUSTURYA : Sınırları içinde Slav ırkından uluslar barındıran Avusturya, Rusya'nın Balkan Slavların, kışkırtmasından olumsuz yönde etkilenmiştir. Rusya'nın Panslavizm politikasına karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmuştur.

OSMANLI : Fransız İhtilali'ni Fransa'nın iç sorunu olarak gördüğünden, bu devletle olan iyi ilişkilerini sürdürmeye çalışmıştır. Milliyetçilik akımının çok uluslu Osmanlı ülkesinde doğuracağı tehlikeleri göremediğinden ilk dönemlerde herhangi bir tedbir alma yoluna başvurmamıştır.

Sırp İsyanı

Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik akımının etkisiyle isyan eden ilk azınlık

Sırlardır. Sırların isyan etmesinde,

- Milliyetçilik düşüncesinin Sırlar arasında yayılması
- Avrupa devletlerinin Sırları kışkırtması
- Osmanlı Devleti'nde merkezi otoritenin zayıflaması
- Sırbistan'ın savaş alanı haline gelmesi ve sık sık el değiştirmesi
- Sırbistan'da görev yapan memurların ve yeniçerilerin halka baskı

yapması gibi nedenler etkili olmuştur.

İlk Sırp ayaklanması, Panslavizm politikası doğrultusunda hareket eden Rusya'nın kışkırtmaları ile 1804'te Kara Yorgi tarafından çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti, Rus savaşının çıkması nedeniyle bu isyanla yeterince ilgilenememiş, üstelik savaş sonunda imzalanan Bükreş Antlaşması (1812) ile Sırlara bazı ayrıcalıklar tanımak zorunda kalmıştır. Böylece milliyetçilik hareketleri sonucunda imtiyaz (ayrıcalık) elde eden ilk toplum Sırlar olmuş, bu durum diğer balkan uluslarını da isyan etmeleri konusunda cesaretlendirmiştir.

Sırp isyanı aralıklarla 1878 yılına kadar devam etmiş, bu süre içerisinde Sırlara tanınan haklar da zamanla genişletilmiştir. Sırbistan 1829 Edirne Antlaşması ile iç işlerinde bağımsız (özerk), 1878 Berlin Antlaşması ile de tam bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Sırların bağımsızlığını kazanmasında kendi çabalarından çok, başta Rusya olmak üzere Avrupalı devletlerin destekleri etkili olmuştur.

Yunan İsyanı

Yunanlılar, Osmanlı Devleti'nin tanıdığı ayrıcalıklarla diğer azınlıklardan daha etkili hale gelmişler ve zenginleşmişlerdir.

Yunanlıların isyan etmesinde,

- Milliyetçilik akımının Rumlar arasında yayılması
- Avrupa devletlerinin ve Fener Rum Patrikhanesi'nin Rumları isyana teşvik etmeleri ve desteklemeleri
- Rum aydınların çalışmaları
- Etnikieterya Cemiyeti'nin Rumları örgütleyerek Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması
- Ruslar ve Yunanlıların Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak istemeleri
- Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmesi
- Avrupa devletlerinin Rumları, eski Yunan uygarlığının torunları olarak görmeleri ve Helen Çocukları nitelemesi yaparak sempati ile bakmaları

gibi nedenler etkili olmuştur.

Rumlar ilk olarak Eflâk'ta ayaklanmışlardır (1820). Ancak bu isyan sırasında Rum yöneticilerden memnun olmayan Eflâk halkının ve Rusya'nın desteğini alamayan Rumlar başarılı olamamışlardır.

Rumların isyan etmesini engelleyen Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın ayaklanması ve devletin bununla uğraşmak zorunda kalması, Rumların yeniden isyan etmesine (Mora isyanı) neden olmuştur (1821). Mora'ya Avrupa'dan çok sayıda gönüllü gelmiş, İngiliz bankaları Rumlara borç vermiş, olay kısa zamanda adeta bir Müslüman - Hristiyan çatışmasına dönüşmüştür. Bu durum, Avrupa diplomasisinde din unsurunun etkili olduğunu göstermektedir. isyan bastırılmayınca II. Mahmut, Mora ve Girit valiliklerini vadederek Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi.

Mehmet Ali Paşa, oğlu İbrahim Paşa'yı Mora üzerine gönderdi. İbrahim Paşa'nın kuvvetleri isyanı kısa sürede bastırdı ise de olaya Avrupa devletleri müdahale etti. Böylece Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu Avrupa sorunu haline gelmiştir.

İngiltere, Rusya ve Fransa kendi aralarında bir antlaşma yaptılar (1827). Buna göre; Yunanistan özerk bir prenslik olacak ve Türkler Yunanistan'dan çıkarılacaktı. Bu durum Fransa, Avusturya ve Prusya'ya bildirildi. Avusturya ve Prusya, bu teklif kabul etmedi. Avusturya, Yunanistan'ın bağımsızlığının milliyetçilik akımının ve Rusya'nın başarısı olacağını düşündüğünden bu teklife karşı çıkmıştır.

Osmanlı Devleti iç işlerine müdahale anlamına gelen bu isteği kabul etmeyince Avrupalı devletler isteklerini zorla gerçekleştirme yoluna giderek, Navarin'de bulunan Osmanlı ve Mısır donanmalarını yakmışlardır. Osmanlı Devleti donanmanın karşılığı olarak tazminat isteyince, Fransızlar Mora'ya asker çıkardılar. İngilizler, Mısır kuvvetlerinin Mora'dan çekilmesi için gemi gönderdiler. Rusya da Osmanlı Devleti'ne savaş açtı.

Osmanlı - Rus Savaşı (1828 -1829)

Kafkasya ve Tuna cephelerinde yapılan savaşlarda Osmanlı orduları başarılı olamayınca Ruslar doğuda Kars ve Erzurum'u, batıda Edirne'yi ele geçirmişlerdir. Bu gelişmeler karşısında zor durumda kalan Osmanlı Devleti'nin barış istemesi üzerine Edirne Antlaşması yapılmıştır (1829).

Osmanlı Devleti'nin bu savaşta başarılı olamamasında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Navarin'de donanmasının yakılması etkili olmuştur.

Edirne Antlaşması ile,

1. Mora Yarımadası'nda bağımsız Yunan devleti kuruldu.
2. Prut Nehri Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sınır kabul edildi.
3. Eflâk, Boğdan ve Sırbistan özerk hale getirildi.

4. Rus ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

5. Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş tazminatı ödeyecekti.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve Mısır Sorunu

Kavalalı Mehmet Ali Paşa 1769 yılında, günümüzde Yunanistan sınırları içinde yer alan Kavala 'da dünyaya geldi. Napolyon'un Mısır'ı işgaline karşı Osmanlı tarafından Mısır'a gönderilen orduda görev aldı ve kısa zamanda komutanlığa yükseldi. Vali Hüsrev Paşa'ya karşı düzenlenen ayaklanmadan yararlanarak 1805'te Mısır valisi oldu.

Osmanlı Devleti'ndeki Nizamıcedit ıslahatlarından etkilenen Mehmet Ali Paşa, Mısır'ın kalkınması için çeşitli ıslahatlar yaptı. Avrupa'dan getirttiği uzmanlarla kendine güçlü bir ordu ve donanma kurdu. Vahhabi ayaklanmasını bastırdı. Mısır'daki Memluk egemenliğine kesin olarak son verdi. Osmanlı Devleti'nden önce Avrupa'ya öğrenci gönderdi.

Mora isyanını bastırmasındaki yardımlarından dolayı Girit valiliğini alan ancak Yunanistan'ın bağımsız olması nedeniyle Mora valiliğini alamayan Mehmet Ali Paşa, II. Mahmut'tan Mora'ya karşılık Suriye valiliğini istemiştir. Bu isteği reddedilen Mehmet Ali Paşa, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki bir orduyu Osmanlı Devleti üzerine göndermiştir.

Mısır kuvvetleri, üzerlerine gönderilen Osmanlı ordularını yenerek Kütahya'ya kadar ilerleyince II. Mahmut, İngiltere ve Fransa'dan yardım alamadığı için "Denize düşen yılana sarılır." diyerek Rusya'dan yardım istemiştir.

Rusya bu isteğe olumlu cevap vererek donanmasını İstanbul'a göndermiştir. Rusya'nın Boğazlar üzerinde egemenlik kurarak Akdeniz'e inmesinden endişe duyan İngiltere ve Fransa, Mehmet Ali Paşa'ya baskı yaparak Osmanlı Devleti ile Kütahya Antlaşması'nı yapmasını sağlamışlardır (1833).

Kütahya Antlaşması'na göre,

1. Mehmet Ali Paşa'ya Mısır ve Girit valiliklerine ek olarak Şam valiliği verildi.
2. Oğlu İbrahim Paşa'ya Sidde valiliği ile Adana valiliği verildi.

Kütahya Antlaşması ile,

- Osmanlı Devleti'nin bir valisine bile boyun eğecek kadar zayıfladığı
- anlaşılmıştır. Mısır meselesi geçici olarak çözülmüştür.
- İç mesele olarak başlayan Mehmet Ali Paşa isyanı, Avrupa devletlerinin müdahalesi ile bir Avrupa sorununa dönüşmüştür.

II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa'nın yeni bir saldırı ihtimaline karşı, Osmanlı Devleti'ne karşı sürekli ikiyüzlü politika izleyen Fransa ve İngiltere'ye güvenemediğinden Rusya ile Hünkâr İskelesi Antlaşmasını imzaladı (1833).

Hünkâr İskelesi Antlaşması'na göre,

1. Osmanlı Devleti bir saldırıya uğrarsa Rusya askeri yardım gönderecek, ancak masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılanacaktı.
2. Osmanlı Devleti gerekli hallerde Rusya'nın isteğiyle Boğazları diğer devletlerin savaş gemilerine kapayacaktı.
3. Antlaşma, 8 yıl süre ile geçerli olacaktı.

Hünkâr İskelesi Antlaşması ile, Rusya Karadeniz'de güvenliğini artırırken; İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'de çıkarları tehlikeye düşmüştür. Bu durum İngiltere ve Fransa'nın, Hünkâr iskelesi Antlaşması'na tepki göstermelerine neden olmuştur.

- Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa'nın yeniden saldırısına karşı kendisini güvenceye
- almıştır. Osmanlı Devleti, Boğazlar üzerindeki egemenlik hakkını son defa tek başına

kullanmıştır.

- Boğazlar sorunu ortaya çıkmıştır.

Balta Limanı Antlaşması

Osmanlı Devleti, Mısır sorununun çözümünde İngiltere'nin desteğini almak için İngilizlerle Balta Limanı Ticaret Antlaşması imzalamıştır (1838).

Balta Limanı Ticaret Antlaşması'na göre,

1. İngiliz tüccarlar, Osmanlı ülkesinde her türlü malı hem iç hem de dış ticaret amacıyla alıp satabileceklerdi.
2. İngiliz tüccarlar, iç ticarete yerli tüccarlardan fazla vergi ödemeyecekti.
3. İngilizlerden mal alım ve nakli için belge istenmeyecekti.
4. Yabancı mallar Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.
5. Antlaşma sürekli olacak ve tüm Avrupa devletleri yararlanabilecekti.

Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile,

- Yabancı mallar Osmanlı pazarlarına egemen olmuştur. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nin ekonomik yönden dışa bağımlılığı artmıştır.
- Osmanlı ülkesinde ticaret gelirlerinin büyük bir bölümü yabancıların eline geçmiştir.
- Yerli tüccarların yabancı tüccarlarla rekabet etmesi zorlaşmıştır.

Mısır Sorununun Çözümü

Kütahya Antlaşması ne Osmanlı Devleti'ni ne de Mehmet Ali Paşa'yı memnun etmedi. Mehmet Ali Paşa, ödemesi gereken vergileri göndermediği gibi bağımsızlığını da ilan edince II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa'ya savaş açtı.

Mehmet Ali Paşa, Nizip Savaşı'nda Osmanlı ordusunu mağlup etti. Bu sırada II. Mahmut öldü, yerine Abdülmecit padişah oldu (1839). Rusya'nın Hünkâr İskelesi Antlaşmasına göre İstanbul Boğazı'na donanma göndermesinden çekinen İngiltere'nin öncülüğüyle Londra'da bir konferans toplandı.

Konferansa İngiltere, Prusya, Rusya, Avusturya ve Osmanlı Devleti katıldı. Mehmet Ali Paşa'yı destekleyen Fransa bu konferansa katılmamıştır. Görüşmeler sonunda Londra Antlaşması imzalandı (1840).

Londra Antlaşması'na göre,

1. Mısır hukuki yönden Osmanlı Devleti'ne bağlı olacaktı.
2. Mehmet Ali Paşa ve soyundan gelen kişiler Mısır'ı yönetecekti.
3. Mısır'da vergiler padişah adına toplanacak ve 1/4'ü İstanbul'a gönderilecekti.
4. Suriye, Girit ve Adana valilikleri Osmanlı Devleti'ne geri verilecekti.

Mehmet Ali Paşa, Fransa'ya güvenerek Londra Antlaşmasını kabul etmedi. Fakat Osmanlı ve İngiliz donanmaları Mısır'ı abluka altına alınca Mehmet Ali Paşa durumu kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Mısır sorunu çözülmüştür.

Londra Antlaşması ile,

- Mısır sorunu kesin olarak
- çözümlenmiştir. Mısır özerk bir eyalet haline gelmiştir.
- İngiltere, Mısır'da güçlü bir devlet kurulmasını engelleyerek sömürgelerine giden yolu güvence altına

almıştır.

BOĞAZLAR SORUNU

Mısır sorunu sırasında imzalanan Hünkâr İskelesi Antlaşması ile Rusya'nın Boğazlar üzerinde etkinlik kazanması, Boğazlar sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Antlaşmanın sekiz yıllık süresinin dolmasından sonra Boğazlar konusunu görüşmek üzere Londra'da uluslararası bir konferans toplanmıştır. Bu konferansa; İngiltere, Rusya, Avusturya, Prusya, Fransa ve Osmanlı Devleti'nin temsilcileri katılmış, yapılan görüşmeler sonunda Londra Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. (1841).

Londra Boğazlar Sözleşmesi'ne göre.

- Boğazlar, Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde olacaktı.
- Barış zamanında Boğazlar bütün savaş gemilerine kapalı olacaktı. Ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

Londra Boğazlar Sözleşmesi ile,

- Boğazlar uluslararası bir statü kazanmıştır.
- Rusya'nın Akdeniz'e inmesi engellenmiştir.
- İngiltere ve Fransa bu antlaşmadan kazançlı çıkmıştır.
- Rusya, Hünkâr iskelesi Antlaşması ile elde ettiği hakları kaybetmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin Boğazlar üzerindeki mutlak egemenliği sona ermiştir.

SANAYİ İNKÎLÂBININ OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİSİ

Sanayi İnkılabı Osmanlı Devleti'nde,

- Avrupa'dan gelen ucuz mallar karşısında rekabet edemeyen küçük el tezgahları ve atölyelerin kapanması
- İşsizliğin artması
- İthal malların kullanımının artması nedeniyle dış ticarete dengenin bozulması
- Ekonomik alanda Avrupa'ya bağılılığın artması
- Avrupa'da ham madde ve pazar bulmanın önemli bir sorun haline gelmesi sonucunda, Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarına göz dikmesi

gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Tanzimat Fermanı

TANZİMAT FERMANI (3 Kasım 1839)

II. Mahmut döneminde başlayan Tanzimat hazırlıklarına Abdülmecit döneminde hız verilmiş, Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanan Tanzimat Fermanı, Abdülmecit'in onayı ile Gülhane Parkı'nda okunmuştur (3 Kasım 1839). Bu nedenle Tanzimat Fermanı'na Gülhane Hattıhümayunu da denilmektedir.

İç Nedenler :

- Osmanlı egemenliğindeki tüm toplulukları din, dil, ırk farkı gözetmeksizin kaynaştırmak ve yeni bir Osmanlı toplumu meydana getirmek
- Avrupa'daki gelişmeler doğrultusunda devletin modernleşmesini ve demokratikleşmesini sağlamak.

Dış Nedenler :

- 1840 Londra Konferansı'nda azınlık sorununun gündeme gelmesini engellemek ve Mehmet Ali Paşa isyanında Osmanlı lehine karar alınmasını sağlamak.

- Avrupalı devletlerin azınlıkları koruma bahanesiyle Osmanlı iç işlerine karışmalarını engelleyerek Rusya'nın Balkanlardaki etkisini kırmak

Tanzimat Fermani'nin Önemli Maddeleri

1. Herkes kanunlar önünde eşit sayılacaktır.
2. Müslüman, Hristiyan herkesin can ve mal güvenliği devletin güvencesi altındadır.
3. Herkesten gelirine göre vergi alınacaktır.
4. Rüşvet ve adam kayırma kaldırılacaktır.
5. Mahkemeler halka açık olacak ve hiç kimse yargılanmadan cezalandırılmayacaktır.
6. Askere alımlar ve terhisler belirli kurallara göre düzenlenecektir.
7. Herkes mal ve mülküne sahip olacak ve bunları miras olarak bırakabilecektir.

Tanzimat Fermani'nin Önemi

- Osmanlı Devleti'nde anayasal düzene geçişin ilk aşamasıdır.
- Osmanlı padişahı ilk kez kendi gücünün üstünde kanun gücü olduğunu kabul etmiştir.
- Osmanlı vatandaşlarına hakların tanınması ABD ve Fransa'daki gibi halk hareketi sonucunda değil, padişahın kendi isteği sonucunda gerçekleşmiştir.
- Padişahın yetkileri kısıtlanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde Avrupa hukuk kuralları geçerli olmaya başlamıştır.
- Askerlik vatan hizmeti haline getirilerek süresi 5 yıl olarak belirlenmiş, gayrimüslimlerin de askerlik yapmaları kararlaştırılmıştır.
- Vatandaşların temel hakları (ırz, can, mal ve namus) devlet garantisi altına alınmıştır.
- Batılılaşma hareketleri artmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti

Abdülmecit'in ilan ettiği Tanzimat Fermanı ile başlayan ve Birinci Meşrutiyet'e kadar süren döneme Tanzimat Dönemi (1839 - 1876) denilmiştir.

Tanzimat Dönemi'nde,

- Edebiyat alanında; makale, tiyatro, roman, hikaye, eleştiri ve hatıra gibi yeni yazı türleri görülmeye başlamıştır.
- Dönemin yazar ve şairleri, devletin bütünlüğüne, kişi haklarına, milli ve manevi değerlere vurgu yaparak devletin çöküşünü engellemeye çalışmışlardır.
- Maarif Nezareti kurularak, dini ilimlerin okutulduğu medreseler hariç, Avrupa tarzında eğitim veren okullar bu kuruma bağlanmıştır. Osmanlı ülkesinde farklı eğitim anlayışlarıyla faaliyet gösteren okulların bulunması, değer yargıları ve dünya görüşleri bakımından birbiriyle uzlaşmayan bireylerin yetişmesine dolayısıyla toplumda kültür çatışmasına neden olmuştur.
- 2. Mahmut döneminden itibaren Avrupa'ya eğitim almaya giden öğrenciler, döndüklerinde ülke sorunlarını ön plana çıkararak çağdaş uygulamaların ülkemizde de gerçekleşmesine öncülük etmişlerdir.

Osmanlı Denge Politikası

Denge Politikası: Haklarını veya topraklarını dışarıdan gelen saldırılara karşı koruyamayan devletlerin başka devletlerin yardımıyla varlığını sürdürme politikasına denge politikası denir.

Osmanlı Devleti ilk kez XVIII. yüzyılın sonunda Mısır'ı işgal eden Fransa'ya karşı İngiltere ve Rusya'nın desteğini alarak denge politikası izlemeye başlamıştır. Osmanlı Devleti, 1798'den sonraki süreçte Avrupalı devletlerin çıkar çatışmalarından yararlanarak bu politika ile varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin; toprak kayıpları yaşaması, kaybedilen toprakları geri alamaması ve topraklarını tek başına koruyamaması, devleti denge politikası izlemeye yöneltmiştir.

KIRIM SAVAŞI (1853- 1856)

Çar I. Nikola, Avrupa'nın 1848 ihtilallerinden dolayı karışıklık içinde bulunmasından yararlanma düşüncesiyle harekete geçti. "Hasta adam" olarak değerlendirdiği Osmanlı Devleti'ni paylaşmak amacıyla İngiltere'ye teklif götürdü.

İngiltere, sömürge yolları üzerinde güçlü bir Rusya'nın olmasını istemediğinden bu teklif reddetti. İngiltere, Balta Limanı Ticaret Antlaşması (1838) ile kazandığı geniş imtiyazlardan memnundu ve bu çıkarlarını başka devletlerle paylaşmak istemiyordu.

Bunun üzerine tek başına hareket etmeye karar veren Rusya, Mençikof'u İstanbul'a

- göndererek, Kutsal yerler sorununun Rusya lehine düzenlenmesi
- Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoksların himayesinin Ruslara
- bırakılması Boğazlarda Rusya ile ilgili düzenlemeler yapılması

gibi isteklerde bulunmuştur.

Osmanlı Devleti bağımsızlık ve egemenlik haklarına aykırı bulduğu bu istekleri kabul etmeyince Rusya, Eflâk ve Boğdan'ı işgal etmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş açmıştır (1853).

Savaş sırasında İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul önlerine gelince Rusya, 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesinin ihlal edildiğini ileri sürerek Sinop'ta demirli bulunan bir Osmanlı donanmasını yakmıştır (1853). Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile bir ittifak antlaşması yaparak Rusya'ya savaş açmışlardır.

Bu savaşta, Ömer Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri bazı başarılar kazandıysa da Rusların Tuna'yı geçmesini engelleyememiştir.

Balkanlarda Rus ilerleyişinden rahatsız olan Avusturya, Rusların Eflâk ve Boğdan'ı boşaltmasını isteyince yeni bir düşman kazanmak istemeyen Ruslar bu isteği kabul etmişlerdir. Osmanlı Devleti ile anlaşan Avusturya, Eflâk ve Boğdan'ı geçici olarak işgal edince savaş Balkanlardan, Kafkasya ve Kırım'a kaymıştır.

Müttekkler (İngiltere, Fransa ve Osmanlı Devleti) Rusya'yı barışa zorlamak için Kırım'a asker çıkarınca, İtalyan birliğinin kurulması konusunda İngiltere ve Fransa'nın desteğini almak isteyen Piyemonte Hükümeti de savaşa katılmıştır.

Bu gelişmeler üzerine Rusya barış istemiş ve taraflar arasında Paris Antlaşması imzalanmıştır (1856).

Paris Antlaşması'na göre,

1. Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılacak, Avrupa hukukundan faydalanabilecek ve topraklarının bütünlüğü Avrupa devletlerinin garantisi altında olacaktır.
2. Boğazlar, 1841 Londra Sözleşmesi'ne göre yönetilecek, bütün devletlerin savaş gemilerine kapatılacaktır.
3. Karadeniz tarafsız hale getirilerek tüm devletlerin ticaret gemilerine açık, savaş gemilerine kapalı olacaktır.
4. Her iki taraf savaşta aldıkları yerleri geri verecekti.
5. Osmanlı Devleti ve Rusya, Karadeniz'de savaş gemisi bulunduramayacak ve tersane kuramayacaktı.

6. Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nin ilan ettiği İslahat Fermanı'nı dikkate alacaklar, fakat fermanın uygulanmasına karışmayacaklardı.

Paris Antlaşması'nın Önemi

- Osmanlı toprak bütünlüğünün Avrupa devletlerinin garantisi altına alınması, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarını koruyamayacak kadar güçsüzleştiğini ortaya koymuştur.
- Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı oluşturulan Avrupa devletler topluluğuna kabul edilmesi, İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarının tehlikeye girmesine seyirci kalmayacaklarını göstermiştir.
- Rusya'nın, Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri ve güneye inmesi bir süre için engellenmiştir. Bunun üzerine Rusya, Orta Asya'da genişleme siyaseti izlemeye başlamıştır.
- Karadeniz'in tarafsızlığı ile ilgili madde, Osmanlı Devleti'ni savaş kazandığı halde yenik devlet durumuna düşürmüştür.
- İngiltere ve Fransa, Paris Antlaşmasında Osmanlı Devleti'ni yenik devlet durumuna düşüren madde ile Akdeniz'deki güvenliklerini korumuşlardır.
- Boğazların uluslararası statüsü devam etmiştir.
- İslahat Fermanı'nın antlaşmada yer alması, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına ortam hazırlamıştır. Avrupa devletleri Paris Antlaşması'na koydukları maddelerle Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarına müdahale etmişlerdir.
- Osmanlı Devleti Kırım Savaşı sırasında ilk defa Batılı devletlerle bu kadar yakın ilişkilere girdi. Binlerce sivil ve asker Avrupalı Osmanlı ülkesine geldi. Hemşireliğin kurucusu kabul edilen Florence Nightingale, gönüllü olarak İstanbul'a gelmiş, burada düzenli ve temiz bir hastane kurmuştur. Selimiye Kışlası'nın uzun koridorlarında lambası ile dolaşıp hastaları kontrol eden Florence Nightingale, askerler tarafından "lambalı kadın" adı ile anılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde ilk telgraf hattı bu savaş sırasında kuruldu (1855). İzmir - Turgutlu arasında demiryolu inşasına başlandı.
- Osmanlı Devleti ilk kez Kırım Savaşı sırasında İngiltere'den borç almıştır. Osmanlı Devleti aldığı dış borçları ödeyemez hale gelince, 1881 Muharrem Kararnamesi ile dış borçların ödenmesinde yeni koşullar belirlendi. Avrupalı devletler alacaklarını tahsil etmek amacıyla 1881 yılında DüyunuUmumiye İdaresinin (Genel Borçlar İdaresi) kurulmasını sağlayarak Osmanlı Devleti'nin gelir kaynaklarına el koymuşlardır.

İslahat Fermanı

Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin yanında yer alan Avrupa devletlerinin azınlıklarla ilgili İslahat yapılmasını istemeleri üzerine, bu desteğin sürmesini amaçlayan ve iç işlerine karışılmasını istemeyen Osmanlı yöneticileri İslahat Fermanı'nı yayınlamışlardır (1856). İslahat Fermanı da Tanzimat Fermanı gibi Abdülmecit döneminde ilan edilmiştir.

- Balkanlardaki isyanları sona erdirmek
- Osmanlı egemenliğindeki tüm toplulukları din, dil, ırk farkı gözetmeksizin kaynaştırmak ve yeni bir Osmanlı toplumu meydana getirmek
- Avrupa devletlerinin, Osmanlı ülkesindeki azınlıklara yeni haklar verilmesini
- istemeleri Paris Konferansı'nda Osmanlı lehine kararlar alınmasını sağlamak
- Rusya'nın azınlıkları kışkırtmasını engellemek

İslahat Fermanı'nın Önemli Maddeleri

1. Gayrimüslim halka din ve vicdan özgürlüğü sağlanacak; kilise, okul ve hastane gibi binalar tamir ve yeniden inşa edilecektir.
2. Gayrimüslimler devlet memuru olabilecek ve çeşitli okullara girebilecektir.
3. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacak ve iltizam usulü kaldırılacaktır.

4. Herkes şirket ve banka kurabilecek, vergisini ödemek koşuluyla yabancı uyruklular da mal mülk edinebileceklerdir.

5. Rüşvet ve adam kayırma kaldırılacaktır.

6. Mahkemeler açık yapılacak, herkes kendi dinine uygun yemin edecek, yasalar eşit uygulanacak, karakol ve hapisaneler ıslah edilecektir.

7. Resmi yazışmalarda gayrimüslimleri küçük düşüren sözler kullanılmayacaktır.

8. Gayrimüslimler nakdi bedel ödeyerek askerlikten muaf olabilecektir.

9. Gayrimüslimler belediye ve il meclislerine üye olabileceklerdir.

Islahat Fermanı'nın Önemi

- Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'ndaki hükümleri tekrar etmekle birlikte onları genişletmiş, özellikle gayrimüslim halka tanınan hakları açıklığa kavuşturmuştur.
- Islahat Fermanı ile Osmanlı ülkesindeki gayrimüslimlerin Müslümanlarla eşit haklara sahip olmaları sağlanmıştır. Bu yolla, Osmanlılık düşüncesi doğrultusunda gayrimüslimlerin devlete olan bağlılıkları artırılmaya çalışılmıştır.
- Osmanlı Devleti, Islahat Fermanı ile Avrupa devletlerinin iç işlerine karışmasını engelleyememiştir.
- Müslüman halk, Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere daha fazla hak tanınmasından rahatsızlık duymuştur.
- Gayrimüslimler, bağımsız olmayı istediklerinden, Müslümanlarla eşit haklara sahip olmayı yeterli bulmamışlardır.

ABDÜLAZİZ DÖNEMİ ISLAHATLARI

Abdülaziz Avrupa'ya seyahate çıkan ilk Osmanlı padişahıdır. Bu gezinin başlıca nedenleri şunlardır:

- Hürriyet kırıları ve medeniyetin Osmanlı ülkesinde de ilerlediğini Avrupa'ya göstermek
- Avrupa devletlerinden para yardımı almak
- Rusya'nın, Osmanlı üzerindeki planları hakkında Avrupa devletlerini bilgilendirmek Padişahın, Avrupa hükümdarları karşısındaki saygın konumunu Osmanlı Hristiyanlarına göstermek.
- Osmanlı Devleti Kırım Savaşı sonrasında en büyük borçlanmayı Abdülaziz döneminde yapmıştır.
- Osmanlı donanması yenilerek dünyanın 3. büyük klosu haline getirilmiştir.
- Beylerbeyi ve Çırağan sarayları inşa edilmiştir.

1. Meşrutiyetin İlanı

1. Meşrutiyetin İlanı (1876)

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar monarşi ile yönetilen bir devlet iken 1876'dan itibaren meşrutiyet ile idare edilmeye başlanmıştır.

Monarşi: Bir devlette, yetkilerin tek bir kişi tarafından kullanıldığı yönetim şeklidir. Saltanatın bir başka adıdır. Monarşilerde devletin başındaki kişi kendisini kimseye karşı sorumlu görmez. Monarşiyi diğer yönetim biçimlerinden ayıran en önemli özellik, devlet başkanının bu yetkiyi yaşamı boyunca elinde bulundurmasıdır.

Meşrutiyet (meşruti monarşi): Bir hükümdarın başkanlığı altında toplanan parlamenter sisteme meşrutiyet denir. Bu sistemde hükümdarın yanı sıra halkın oluşturduğu bir meclis yer alır. Böylelikle halk, padişahın yanında yönetime katılır.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde (1839 - 1876) Batı'yı yakından tanıyan bir aydın sınıf yetişmişti. Fransız İhtilali'nin yaydığı kırılerden etkilenen ve Genç Osmanlılar (Jön Türkler) olarak adlandırılan bu

aydınlar devletin çöküşüne monarşik yönetim anlayışının yol açtığına inanıyorlardı. Devletin yıkılmaktan

kurtulması için Müslüman ve Hristiyan herkesin tam bir eşitlik içinde devlet yönetimine katılmasını, bunun için de bir anayasanın hazırlanmasını ve meclisin açılması gerektiğini savunuyorlardı.

Mithat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Şinasi Genç Osmanlıların önde gelen aydınlarından. Genç Osmanlılar, dönemin padişahı Abdülaziz'in (1861 - 1876) meşrutiyete karşı çıkması üzerine, veliaht Murat'ı padişah yapmaya karar verdiler. Sultan Abdülaziz'i tahttan indirerek yerine V. Murat'ı padişah yaptılar (1876).

Ancak V. Murat'ın hastalığı giderek arttığından onu tahttan indirerek yerine meşrutiyet yönetimini kabul edeceğini vadeden II. Abdülhamit'in tahta çıkmasını sağladılar (1876).

Osmanlı Devleti'nde bu gelişmeler yaşanırken Rusya'nın Panславist politikası sonucunda Sırbistan, Karadağ, Bosna, Hersek ve Bulgaristan'da isyanlar çıkmıştır. Bunun üzerine İngiltere, Rusya'nın Balkanlardaki nüfuzunu kırmak için İstanbul'da bir konferans toplanmasını istemiştir. Osmanlı Devleti, Balkanlardaki bu isyanları önlemek ve Avrupa devletlerinin İstanbul Konferansı'nda kendisi aleyhinde karar almalarını önlemek düşüncesiyle İstanbul'da Tersane Konferansı'nın toplandığı gün meşrutiyeti ilan ederek Kanunuesasiyi yürürlüğe koymuştur (23 Aralık 1876).

II. Abdülhamit'in Kanunuesasiyi ilan etmesiyle Osmanlı halkı ilk kez seçme seçilme hakkını elde etmiş böylece yönetime katılmaya başlamıştır.

Kanunuesasi: Türk tarihinin ilk anayasası sayılmaktadır.

Devletin şekli, yasama, yürütme ve yargılama ilkeleri ile vatandaşların haklarını düzenleyen bir kanundur. Belçika ve Prusya anayasalarından yararlanarak yapılmıştır. Kanunuesasi; padişah tarafından belirlenen üyeler tarafından hazırlanmış, yasa diliyle kaleme alınmış ve yazımında hukuki terminoloji kullanılmıştır. Halk oylamasına sunulmayan bu anayasa, Fransa ve İtalya anayasaları gibi ferman anayasalar sınıfına dahil edilebilir.

Kanunuesasi'nin Önemli Maddeleri :

- Yasama yetkisi Âyan Meclisi ve Mebusan Meclisine aittir.
- Mebusan Meclisinin üyeleri dört yılda bir yapılan seçimle erkeklerin seçeceği millet vekillerden oluşacaktır.
- Âyan Meclisi üyeleri padişah tarafından ölünceye kadar görevde kalmak kaydıyla tayin edilecektir. Hükümetin kurulması ve görevden alınması yetkisi padişaha aittir ve hükümet, padişaha karşı sorumludur.
- Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.
- Yürütme yetkisi padişahın bulunduğu bakanlar kuruluna aittir.
- Kanun teklifini yalnızca hükümet yapabilecek ve kanunlar padişahın onayından sonra yürürlüğe girecektir.
- Herkes kanun ve devlet karşısında eşit haklara sahiptir.
- Herkese eğitim - öğretim, mülkiyet hakkı, basın, yayın ve din özgürlüğü verilmiştir.

Padişahın meclisi dağıtabilmesi, bakanların padişaha karşı sorumlu olması, padişahın izni olmayan konuların mecliste görüşülmemesi, Âyan Meclisi üyelerini padişahın seçmesi ve ömür boyu görevde kalmaları ulusal egemenlik ve demokrasi kavramlarıyla bağdaşmaz.

Kanunuesasi'nin Uygulanmasının Sonuçları

- Türk tarihinin ilk yazılı anayasası yürürlüğe girmiştir.
- Tarihimizde ilk defa seçimler yapılarak Meclis açılmış ve parlamenter sisteme geçilmiştir.
-

Böylece halk padişahın yanında yönetime katılma hakkı elde etmiştir.

- Osmanlı ülkesinde demokratik yönetim anlayışının gelişmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.

- Mecliste Müslüman vekillerin yanı sıra azınlık vekillerinin de temsil edilmesi sağlanmıştır.

Mebusan Meclisi: Osmanlı Devleti'nde açılan ilk millet meclisinin adı. II. Abdülhamit padişah olunca meşrutiyeti ilan etmiş ve ilk Mebuslar Meclisi, Dolmabahçe Sarayı'nda açılmıştır (1877). Osmanlı Mebusan Meclisinde azınlıklara da temsil hakkı tanınmıştır.

İlk Mebusan Meclisinde 69 Müslüman, 46 gayrimüslim milletvekili vardır. Azınlık milletvekillerinin uzlaşmaz tutumları nedeniyle çeşitli zorluklar yaşanınca II. Abdülhamit 1878'de 93 Harbi'ni gerekçe göstererek meclisi kapatmıştır. 2. Meşrutiyetin ilanıyla yeniden açılan Mebusan Meclisi, feshedilmesi nedeniyle zaman zaman çalışmalarına ara vermek zorunda kalmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi ise 1920'de toplanarak Misakımilli'yi ilan etmiş, ancak İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgal etmeleri üzerine dağıtılmıştır (1920).

2. Meşrutiyetin İlanı

II. Abdülhamit 14 Şubat 1878'de, Kanunuesasi'nin padişaha verdiği yetkiye dayanarak, 93 Harbi'ni öne sürüp meclisi kapatmıştır. Mebusan Meclisinin kapatılmasıyla meşrutiyet yönetimi sona ermiş, yaklaşık 30 yıl sürecek merkeziyetçi yönetim dönemi başlamıştır.

Bu süreçte meşrutiyet yanlısı aydınlar II. Abdülhamit'in bu tutumu karşısında İttihat-ı Osmani Cemiyeti adı altında faaliyetlerini yeniden başlattılar. Daha sonra İttihat ve Terakki (Birleşme ve İlerleme) Cemiyeti'nin etrafında birleşerek mücadelelerini sürdürdüler (1889).

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Kanunuesasi'yi yürürlüğe koydurarak Mebusan Meclisini açtırıp meşrutiyet yönetimine yeniden geçilmesini sağlamayı amaçlamıştır.

İçte bu gelişmelerin yaşandığı sırada Rusya ve İngiltere Estonya'nın Reval şehrinde 10 Haziran 1908'de bir görüşme yaptılar. İngiltere ve Fransa arasında yapılan Reval görüşmesinde Boğazların durumu, Makedonya meselesi ve Osmanlı yönetimindeki Hristiyanlar için yapılacak ıslahatlar konuşulmuştur.

Reval görüşmeleri Osmanlı ülkesinde duyulunca İttihat ve Terakki yöneticileri harekete geçmiş, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmalarına engel olmak için meşrutiyetin yeniden ilan edilmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bunun için cemiyete bağlı subaylardan Niyazi Bey Resne'de, Enver Bey de Selanik'te ayaklanma çıkarmıştır.

Ayaklanmayı bastırmakla görevli Osmanlı askerlerinin başarılı olamaması ve gösterilerin artması üzerine isyanın tüm ülkeye yayılmasından çekinen II. Abdülhamit, Kanunuesasi'yi yeniden yürürlüğe koyarak II. Meşrutiyet'i ilan etmiştir (**24 Temmuz 1908**). Kanunuesasi'nin tekrar yürürlüğe girmesiyle Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimi yeniden başlamıştır.

II. Meşrutiyetin ilanı ülkede coşkuyla karşılanmıştır. Bu dönemde ülkede büyük bir hürriyet ortamı oluşmuş, birçok gazete ve dergi çıkarılmıştır. Ancak ülkedeki karışıklıklara engel olunamamış, devlet siyasi, idari ve ekonomik bakımdan güç durumda kalmıştır.

II. Meşrutiyet Döneminde:

- Bulgaristan, bağımsızlığını ilan etmiştir (1908).
- Avusturya-Macaristan, Bosna - Hersek'i topraklarına kattığını açıklamıştır (1908).
- Girit, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak Yunanistan'a bağlanma kararı almıştır (1908).
- Gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti'nden ayrıldıkları bu süreçte Türkçülük politikası güçlenmiştir.

31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)

2. Meşrutiyet Döneminde kurulan farklı görüşteki siyasi partiler yeniden açılan Mebusan Meclisinde yer aldılar.

Bunlar içerisinde en güçlüsü olan İttihat ve Terakki Fırkası, hükümete müdahale edecek güce ulaşmıştı. II. Meşrutiyetin ilanından sonra Balkanlardaki siyasi bunalımlar devam ederken ülke içindeki karışıklıklar da önlenememişti. Ahrar Cemiyeti, İttihat ve Terakki'ye karşı sert eleştirilerde bulunuyordu. Ayrıca

Vahdet ile Hasan Fehmi adlı gazeteciler de İttihat Terakki aleyhine yazılar yazıyorlardı. Hasan Fehmi'nin yazıları nedeniyle öldürülmesini bahane edenler çeşitli gösterilere başladılar. İttihat Terakki'nin Selanik'ten getirmiş olduğu avcı taburları içindeki bazı disiplinsiz gruplar da iç ve dış tahriklerin etkisiyle sokaklara döküldüler (13 Nisan 1909). Meşrutiyet rejimine karşı olan avcı taburlarından bir grup da Mebusan Meclisinin kapısına gelip ateş etmeye başladılar. İsyan karşısında etkisiz kalan hükümet eleştiriler üzerine görevinden ayrıldı.

İsyanın büyümesi üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti, isyanı bastırması için Hareket Ordusu'nu görevlendirdi. Komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın, kurmay başkanlığını da Mustafa Kemal'in yaptığı Hareket Ordusu, Selanik'ten İstanbul'a gelerek isyanı bastırmıştır.

II. Abdülhamit isyanda rolü olduğu gerekçesiyle tahttan indirildi. Yerine V. Mehmet Reşat padişah ilan edildi. Mebusan Meclisi, Kanunuesasi'nin bazı maddelerini değiştirdi.

- Basın üzerindeki sansür kaldırılmıştır.
- Padişah, Bakanlar Kurulu'nun yalnızca başkanını seçmekle yükümlü hale getirilmiştir. Hükümet, padişaha karşı değil Mebuslar Meclisine karşı sorumlu hale getirilmiştir.
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırılmıştır.
- Mebuslar Meclisi ve Âyân Meclisi padişahın izin almadan yasa önerme hakkına sahip hale getirilmiştir. Padişah, veto ettiği bir yasa tasarısı değişmeden yeniden mecliste kabul edilirse bu tasarıyı onaylamak zorunda bırakılmış, böylece padişahın veto hakkı sınırlandırılmıştır.
- İttihat ve Terakki'ye karşı, Ahrar, Hürriyet ve İtilaf gibi yeni partiler kurulmuş, çok partili hayat başlamıştır.

Bu dönemde ülke yönetiminde söz sahibi olan İttihat ve Terakki Partisi, Almanya ile yakınlaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi gücü XIX. yüzyılda iyice azalmıştı. Bu durumdan yararlanarak Osmanlı topraklarında önce nüfuz bölgeleri kurmak daha sonra da buraları sömürge imparatorluklarına katmak isteyen Avrupa devletleri Osmanlı ülkesinde demir yolu yapımına önem verdiler. Avusturya, Rusya, Fransa ve Almanya bu doğrultuda çalışmaları yaptılar.

Avusturya Balkanlarda, Rusya doğuda, Fransa Suriye ve çevresinde demir yolu yaparak bu bölgeleri ele geçirmeyi amaçladılar. Almanya da Berlin - Bağdat demir yolu hattı ile Anadolu ve Irak'ı Alman kolonisi haline getirmek istemiştir.

II. Meşrutiyetin ilanından sonraki dönemde İttihat ve Terakki Partisi, Almanya ile ilişkilerin geliştirilmesine önem verdi. Bu yakınlaşma Sonucunda Osmanlı ülkesine Alman sermayesi girişi hızlandı. Almanya ise bu hizmetleri karşılığında demir yolu imtiyazı elde etti. 1889'da Anadolu Osmanlı Şömendefer Kumpanyası kuruldu. Üç yıl sonra da Haydarpaşa - İzmit hattı Ankara'ya bağlandı. Düşünülen hat Adana'ya inecek daha sonra da Musul üzerinden Bağdat ve son olarak da Basra'ya ulaşacaktı.

Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ilişkilerini geliştirmesi ticaret faaliyetlerini de etkilemiştir. Buna bağlı olarak Osmanlı ithalat politikası değişmiştir. İngiltere ve Fransa'dan yapılan ithalat azalırken Almanya ve Avusturya'dan daha fazla mal alınmaya başlanmıştır.